

Konferencja Episkopatu Polski

WSKAZANIA DLA DUSZPASTERSTWA PIELGRZYMÓW

- I. Wprowadzenie (1)
- II. Definicja pielgrzymki (2-3)
- III. Teologiczne podstawy duszpasterstwa pielgrzymów (4)
- IV. Cele i wartości pielgrzymowania (5-15)
- V. Nieprawidłowe sytuacje podczas pielgrzymek i duszpasterska reakcja (16-20)
- VI. Organizacja duszpasterstwa pielgrzymów w Kościele (21-28)
- VII. Miejsca i formy realizacji duszpasterstwa pielgrzymów (29-35)
 - Etapy (stacje) pielgrzymki (36)
 - Przygotowanie pielgrzymki (37)
 - Inauguracja drogi pielgrzymkowej (38)
 - Droga (39)
 - Nawiedzenie miejsca świętego (40)
 - Droga powrotna (41)
 - Duszpasterstwo po powrocie z pielgrzymki (42)
 - Pieszce pielgrzymki (43)
 - Pielgrzymki do Ziemi Świętej (44)
 - Pielgrzymki Drogami Świętego Jakuba (45)
- VIII. Wybrane praktyczne reguły dla pielgrzymów i organizatorów (46-48)
 - Zasady dla pielgrzymów (46)
 - Podstawowe wyposażenie pielgrzyma (47)
 - Wytyczne dla organizatorów (48)
 - Podstawowe wyposażenie organizatora (49)

Aneks

I. Syntetyczny schemat duszpasterstwa „osób w drodze” w odniesieniu do pielgrzymów

II. Tabela ilustrująca najważniejsze stacje (etapy) pielgrzymki i realizacji duszpasterstwa pielgrzymów

III. Teksty przydatne dla duszpasterstwa pielgrzymów

A. Dokumenty kościelne

B. Wybrana literatura

C. Przydatne linki internetowe

I. Wprowadzenie

1. Pielgrzymowanie stanowi formę religijnej praktyki znanej niemal od zarania ludzkości. Jest ono spotykane w wielu religiach świata. Stary Testament zobowiązywał każdego Izraelitę do odbywania pielgrzymek. Podobny nakaz istnieje w niektórych religiach. Kościół katolicki nie nakazuje pielgrzymek, jednakże zachęca do ich odbywania, jako środka sprzyjającego umacnianiu wiary i rozwojowi pobożności¹.

Publikowane *Wskazania* są praktyczną aplikacją do sytuacji Kościoła w Polsce dokumentów wydanych przez Stolicę Apostolską dotyczących ogólnych zasad duszpasterstwa wśród pielgrzymów, zwłaszcza Papieskiej Rady ds. Migracji i Podróżnych *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000*², *Sanktuarium: pamięć, obecność i proroctwo Boga żywego*³, jak też Motu proprio Franciszka *Sanctuarium in Ecclesia*⁴. Mają one za zadanie pomóc wszystkim osobom i instytucjom zaangażowanym w posługę duszpasterską i apostolską wśród pielgrzymów. Adresowane są do duchowieństwa oraz do osób świeckich czynnie uczestniczących w pielgrzymowaniu. W szczególności są to biskupi, diecezjalni duszpasterze pielgrzymów, proboszczowie i ich współpracownicy, duszpasterze grup pielgrzymkowych, kustosze ośrodków pątnicznych, pracownicy biur pielgrzymkowych i biur organizujących pielgrzymki, działacze stowarzyszeń pielgrzymkowych i innych podobnych instytucji, duchowi opiekunowie, przewodnicy i piloci grup pielgrzymkowych, jak też wszyscy pielgrzymi. *Wskazania* kierowane są zasadniczo do grup zorganizowanych. Mogą jednak służyć pomocą także indywidualnym pielgrzymom. Będą one także wsparciem dla duszpasterzy turystów i osób organizujących turystyczny ruch⁵.

¹ Por. Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, 17.12.2001, 281.

² Watykan, 25.04.1998.

³ Watykan, 29.06.2001. Osobny, obszerny rozdział dotyczący sanktuariów i pielgrzymek zawiera cyt. *Dyrektorium o pobożności ludowej*.

⁴ Watykan, 11.02.2017.

⁵ Rada Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek wydała analogiczne *Wskazania dla duszpasterstw turystów*, zatwierdzone przez Konferencję Episkopatu Polski 13.06.2019.

Ze względu na wieloaspektowość i bogactwo problematyki pielgrzymowania, niniejsze *Wskazania* ograniczają się do zaleceń dotyczących przygotowania pielgrzymki, opieki duszpasterskiej podczas jej trwania i sugestii odnośnie duszpasterstwa po pielgrzymce. Pomijają natomiast obszerniejsze omówienie duszpasterstwa w sanktuariach i ośrodkach pielgrzymkowych, podając jedynie najważniejsze uwagi⁶.

Wychodzą one od definicji pielgrzymowania i jego teologicznych źródeł, wskazują na cele i duchowe wartości pątnictwa, przedstawiają struktury organizacyjne duszpasterstwa pielgrzymów oraz istotne zadania duszpasterskie realizowane na kolejnych etapach pielgrzymki. W ostatniej części podają najważniejsze praktyczne uwagi dla duszpasterzy, organizatorów i samych pielgrzymów. *Wskazania* odnoszą także do innych dokumentów i tekstów mogących służyć pomocą w duszpasterstwie.

II. Definicja pielgrzymki

2. Pielgrzymka jest wyjściem z rodzinnej miejscowości i udaniem się w drogę ku miejscu uznanemu za święte, by tam bliżej spotkać się z Bogiem⁷. W wielu wypadkach pośrednikami tego spotkania są Matka Boża i Święci Pańscy czczeni w świętych miejscach. Jest ono zatem aktem religijnym. Pielgrzymowanie zawiera w sobie wiele znanych form pobożności praktykowanych w różnych miejscach i okolicznościach. Elementem wyróżniającym jest tu uprawianie aktów pobożności podczas drogi, w przestrzeni pomiędzy miejscem stałego zamieszkania a ośrodkiem pielgrzymkowym (sanktuarium) oraz w samym ośrodku pielgrzymkowym (poza miejscem stałego zamieszkania). Do duchowych aktów dołącza się ludzkie ciało – ruch w przestrzeni. Cieleśny wysiłek przyczynia się do przymnażania owoców duchowych aktów.

3. Pielgrzymkę należy odróżnić od turystyki i turystyki religijnej. Choć wymienione formy wędrówki noszą wiele wspólnych cech, to jednak różnią się zasadniczymi celami. W pielgrzymce jest to na pierwszym miejscu cel religijny, czyli praktykowanie aktów pobożności. W turystyce pierwszymi celami są rekreacja, poznanie świata i walorów kultury. Turystyka religijna łączy w sobie w różnej proporcji cele turystyczne i religijne. Jej uczestnicy obok poznawania kultury religijnej z różną intensywnością biorą udział w modlitwie i pobożnych praktykach. Powyższe rozróżnienie nie oznacza, że pielgrzymka nie zawiera w sobie walorów poznawczych i rekreacyjnych. Znajdują się one jednak na drugim planie. Ich realizacja ma wspomagać a nie utrudniać osiągnięcie religijnych celów.

III. Teologiczne podstawy duszpasterstwa pielgrzymów

4. Już Stary Testament ukazuje obrazy będące prawzorem dla pielgrzymowania: Abrahama (Abrahama) jako wędrowca z ziemi rodzinnej do kraju wskazanego przez Boga⁸, Naród

⁶ Taką pragmatykę przyjęła nie istniejąca już Papieska Rada ds. Migracji i Podróżnych, wydając dwa osobne dokumenty. Pierwszy dotyczący pielgrzymowania w ogólności i opieki duszpasterskiej nad pielgrzymami: *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000*, 25.04.1998. Drugi dotyczący duszpasterstwa w sanktuariach: *Sanktuarium: pamięć, obecność i prorocstwo Boga żywego*, 8.05.1999. Papież Franciszek wydał osobne Motu proprio *Sanctuarium in Ecclesia*, 11.02.2017.

⁷ Por. *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu*, dok. cyt., 2.

⁸ Por. Rdz 12, 1-2.

Wybrany wędrujący z niewoli egipskiej do Ziemi Obiecanej⁹. Mówią one o Bogu, który wzywa do wyruszenia w drogę ku wyznaczonemu przez Niego celowi. Z drugiej strony traktują o człowieku, który zawiera Bogu i podejmuje decyzję wyjścia, z nadzieją, że osiągnie cel wędrówki¹⁰.

Sam Jezus, posłuszny tradycji swego Narodu, pielgrzymował z Rodzicami do Jerozolimy¹¹. „*Jego misję publiczną wyznaczał rytm pielgrzymek do Jerozolimy*”¹². Podczas swojej ostatniej pielgrzymki na Święto Paschy spełnił On zbawczą ofiarę krzyża¹³ i dokonał „nowej Paschy” – przejścia przez mękę, śmierć do zmartwychwstania. Po spełnieniu dzieła odkupienia powrócił do „domu Ojca”, by przygotować wierzącym miejsce i poprzez pielgrzymkę życia doprowadzić ich do nieba – ostatecznego celu pielgrzymowania¹⁴. Jezus jest dla pielgrzymujących jeszcze na tej ziemi „*przewodnikiem zbawienia*”¹⁵.

Św. Paweł porównuje życie chrześcijanina do pielgrzymki z doczesności ku spotkaniu z Bogiem w wiecznej szczęśliwości i pełni życia. W wierzącym człowieku rodzi się pragnienie wyjścia z tej ziemi naprzeciw Pana. Apostoł pisze: „*Mamy jednak nadzieję... i chcielibyśmy raczej opuścić nasze ciało i stanąć w obliczu Pana*”¹⁶. Dalej wskazuje na tymczasowość ziemskiego życia: „*Trzeba więc, aby ci [...] którzy używają tego świata, tak jakby z niego nie korzystali. Przemija bowiem postać tego świata*”¹⁷. A św. Piotr zachęca: „*Proszę, abyście jak obcy i przybysze powstrzymywali się od cielesnych pożądań*”¹⁸.

Sobór Watykański II wskazuje Maryję, która osiągnęła cel ziemskiej pielgrzymki, a teraz patronuje Kościołowi, który jest wspólnotą pielgrzymów. A sam Kościół nazywa pielgrzymującym Ludem Bożym wędrującym do Bożego Królestwa¹⁹.

Sanktuarium – cel pielgrzymki – stanowi znak obecności Boga i nieba, które jest celem ostatecznym ziemskiej pielgrzymki człowieka. Tak wyrażał się już Stary Testament o Jerozolimie i Świątyni, które są symbolami dzisiejszych sanktuariów²⁰.

Chrześcijanin zatem jest człowiekiem drogi, bytuje „*in statu viae*”, jest wiecznym pielgrzymem zdążającym naprzeciw Pana. Nie przywiązuje się do rzeczy ziemskich, ale poszukuje najwyższej wartości, jaką jest przebywanie z Bogiem w Jego Królestwie. Zarazem ten „stan drogi” oznacza ciągły wysiłek nawracania się i zdążania do świętości²¹.

⁹ Por. Wj 3, 7-8.

¹⁰ Por. *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu*, dok. cyt., 5.

¹¹ Łk 2, 46-49; por. Łk 2, 22-39.

¹² *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 538.

¹³ Por. Mk 10, 33; Łk 18, 31.

¹⁴ Por. J 19, 17; J 14, 2-3. Por. *Pielgrzymka 2000*, n. 9-10

¹⁵ Hbr 2, 10.

¹⁶ 2 Kor 5, 4. 6-8.

¹⁷ 1 Kor 7, 31.

¹⁸ 1 P 2, 11.

¹⁹ Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 62 i 68; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 945.

²⁰ Por. Syr 36, 12; Ps 15, 1.

²¹ *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu*, dok. cyt., 36 i 43.

Pielgrzymowanie do jerozolimskiej świątyni było nakazane przez prawo Starego Testamentu²². Kościół nie przejął tego nakazu, jednakże zachęca wiernych do praktyki pielgrzymowania.

IV. Cele i wartości pielgrzymowania

5. Od początku chrześcijanie pragnęli nawiedzać miejsca związane z życiem Chrystusa i z innymi biblijnymi wydarzeniami, chcąc w ten sposób „dotknąć” ziemi, na której dokonywały się zbawcze wydarzenia²³. Tak zrodziła się najstarsza pątnicza forma - pielgrzymka do Ziemi Świętej. Z kolei rozwinęły się pielgrzymki do grobów męczenników a następnie wyznawców. Później takim celem były miejsca ich kultu i przechowywania relikwii. W ich osobach chrześcijanie widzieli najdoskonalszy wzór naśladowania Chrystusa oraz pośredników wstawiających się za wierzącymi do Boga. Najbliższą Chrystusowi osobą jest Jego Matka. Toteż takim celem stawały się też miejsca związane z życiem Maryi i rozwijającym się Jej kultem. Ośrodkiem pielgrzymowania został Rzym, miasto pobytu papieży. W ich osobach chrześcijanie chcieli spotkać widzialnych zastępców Chrystusa na ziemi, a w samym mieście pełnym chrześcijańskich pamiątek odkrywać korzenie swej religii. W historii pojawiły się pielgrzymki do miejsc pobytu pustelników. U nich szukano duchowej rady, a w odosobnieniu znajdowano stosowne warunki do modlitwy i przemyślenia ważnych, egzystencjalnych prawd. Samych pustelników uważano za „ascetycznych migrantów” oddalających się od świata, by znaleźć się bliżej Boga (*fuga saeculi*)²⁴. Popularnymi ośrodkami pielgrzymowania stawały się miejsca prawdziwych bądź domniemanych objawień Chrystusa, Matki Bożej, Aniołów bądź Świętych Pańskich. Inspirowały one i nadal inspirują wiarę, są centrami duchowego umocnienia i odnowy. Szczególnego waloru nabrały pielgrzymki do grobu św. Jakuba w Compostela, jednocząc i budując tożsamość Europy. Dziś obserwujemy ich dynamiczny rozwój. Na historycznych drogach kształtowały się cele pielgrzymowania nadal żywe w chrześcijaństwie.

6. Pielgrzymka jest także dziś:

a. Uwielbieniem Boga, bezinteresownym oddaniem Mu czci.

b. Dziękczynieniem. Pielgrzymi udają się do świętego miejsca z zamiarem podziękowania za wyjątkowe dary Boże i Jego opiekę.

c. Aktem pokutnym. Pielgrzymi podejmują różnorakie formy pokuty i zadośćuczynienia za grzechy swoje oraz bliźnich. Są nimi m.in. Sakrament Pokuty, pokutne nabożeństwa, Droga Krzyżowa, a także sam trud wędrówki i niewygody z tym związane.

d. Modlitwą prośby. Pielgrzymi zabierają w drogę swoje specjalne intencje oraz intencje powierzone im przez inne osoby, które nie mogły wyruszyć na pielgrzymkę.

e. Aktem wotywnym, łączącym dziękczynienie z błaganie, zarazem oddaniem się Bogu i ofiarą Jemu składaną. Jest zawierzeniem Bogu z nadzieją wysłuchania intencji. Bywa też wypełnieniem ślubu lub znakiem potwierdzającym podjęcie jakiegoś zobowiązania.

²² Por. Pwt 16, 16-17.

²³ Por. Jan Paweł II, *List o pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia*, 29.06.1999, 4.

²⁴ Św. Ambroży, *Wybór pism*, Warszawa 1971, s. 89-128.

Zewnętrzny wyraz tego aktu stanowi składanie wotywnych darów, zgodnie z miejscowym zwyczajem, np. świec, obrazów, tablic i innych pamiątek pozostawianych w sanktuarium.

f. Konstytutywnym elementem dla formowania się sanktuariów.

7. Celem, dla którego Kościół zachęca do pielgrzymowania, jest ewangelizacja. Pielgrzymka ma być doświadczeniem głębokiej i dojrzałej wiary dla uczestniczących w niej chrześcijan²⁵, przejawem stałej „ewangelizacji duszpasterskiej”.

8. Równocześnie pielgrzymka nosi w sobie rys ewangelizacji skierowanej „ku światu”. Stanowi bowiem świadectwo wiary i publiczne jej wyznanie wobec napotykanych w drodze osób²⁶. Wobec osób o słabej wierze a nawet niewierzących, okazjonalnie włączających się do pielgrzymkowych grup, jest to niepowtarzalna okazja ewangelizacyjna.

9. Pielgrzymkę nazywa się często „rekolekcjami w drodze” formującymi wiarę uczestników. Realizowane są one analogicznie do innych znanych w duszpasterstwie rekolekcji, jednakże odbywane są podczas pielgrzymkowej wędrówki.

10. Pielgrzymka wyraża powszechność Kościoła i powinna budować jego jedność. Te prawdy ujawniają się zwłaszcza podczas gremialnych celebracji Eucharystii w sanktuariach, gromadzących pielgrzymów z różnych miejsc, kultur i języków²⁷.

11. Pielgrzymka stanowi szkołę wspólnoty i urzeczywistnia ją. Buduje wspólnotę wśród samych pielgrzymów i z napotkanymi w drodze ludźmi. Równocześnie jest wspólnotowym świętowaniem wiary.

12. Pielgrzymka uczy udzielania gościnności i korzystania z niej.

13. Pielgrzymka przyczynia się do dynamizacji apostołstwa. Niejednokrotnie osoby w niej uczestniczące umacniają swą świadomość odpowiedzialności za Kościół i podejmują w żywszy sposób apostołskie zaangażowanie w swoich lokalnych środowiskach.

14. Podczas wędrówki pielgrzymi poznają chrześcijańską kulturę, życie i zwyczaje innych ludzi. Stanowi to okazję do twórczej wymiany wartości pomiędzy różnymi kościelnymi i kulturowymi społecznościami.

15. Niekiedy pielgrzymki zawierają świeckie motywy, np. noszą rysy patriotyczne, jednoczą naród i budują jego tożsamość, umacniają w momentach historycznych prób. Religia bowiem nie jest aktem odseparowanym od codziennego życia, ale to życie inspiruje.

V. Nieprawidłowe sytuacje podczas pielgrzymek i duszpasterska reakcja

W trakcie pielgrzymek zdarzają się nieprawidłowe sytuacje, których należy unikać. W szczególności osłabiają one religijny charakter wydarzenia.

16. Podczas pielgrzymowania trzeba zadbać, by nad celami religijnymi nie przeważały motywy turystyczne i krajoznawcze. Nie znaczy to, że pielgrzymka eliminuje pragnienia

²⁵ *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu*, dok. cyt., 2.

²⁶ Por. tamże, 34.

²⁷ Tamże, 35; *Sanktuarium*, dok. cyt., 11.

poznawania świata i jego kultury, jak też chwile odpoczynku i rozrywki. Te drugorzędne przeżycia powinny ostatecznie sprzyjać realizacji religijnego programu.

17. W trakcie realizacji pielgrzymki należy unikać pośpiechu i przeładowanego programu, co nie sprzyja religijnemu skupieniu i asymilacji duchowych wartości. Pospieszny pielgrzym staje się osobą powierzchowną. Lepszym rozwiązaniem jest ograniczenie ilości nawiedzanych świętych miejsc na rzecz czasu poświęconego religijnym praktykom podczas przebywania w nich.

18. Niekiedy pielgrzymi w fałszywy sposób podchodzą do kultu świętych, prywatnych objawień, prawdziwych lub domniemyanych cudów, kultu obrazów i relikwii, które stanęły u korzeni powstania wielu pielgrzymkowych ośrodków. Zadaniem duszpasterskim jest odpowiednia, pogłębiona katecheza tłumacząca prawidłowe podejście do tych faktów i praktyk.

19. Zdarza się, że pielgrzymi naśladując negatywne wzory społecznych zachowań, szukając rozrywki i nadzwyczajnych przeżyć, stwarzają gorszące sytuacje. Przez odpowiednie towarzyszenie i wychowawcze wysiłki, duszpasterstwo powinno zapobiegać tego rodzaju sytuacjom.

20. Trzeba unikać sytuacji manipulowania pielgrzymką, która prowadzi do użycia jej jako narzędzia osiągnięcia *stricte* komercyjnych, osobistych, politycznych bądź ideologicznych celów²⁸.

VI. Organizacja duszpasterstwa pielgrzymów w Kościele

21. Duszpasterstwo pielgrzymów przynależy do wielokształtnego duszpasterstwa „osób w drodze” (turystów, pielgrzymów, migrantów, uchodźców, przymusowo przesiedlonych, zaproszonych robotników, studentów obcokrajowców, pracowników komunikacji morskiej i lotniczej, pracowników cyrków, Romów, nomadów, „dzieci ulicy” itp.). Mimo odmiennej charakterystyki wymienionych grup, można wśród nich znaleźć wiele wspólnych cech i problemów. Chodzi np. o przebywanie poza stałym miejscem pobytu, co może stanowić wyzwanie dla życia religijnego, zwłaszcza sakramentalnego, utrudnić stabilne i regularne korzystanie z duszpasterskiej opieki, jak też powodować rozmaite zagrożenia moralne.

22. Na szczeblu Stolicy Apostolskiej kwestie związane z pielgrzymowaniem podlegają kompetencji Dykasterii ds. Ewangelizacji, która posiada odnośną sekcję²⁹.

23. W ramach Konferencji Episkopatu Polski funkcjonuje Rada ds. Duszpasterstwa Migracji Turystyki i Pielgrzymek. Na jej czele stoi Biskup Przewodniczący. Przynależą do niej jako członkowie biskupi oraz jako konsultorzy kapłani, osoby konsekrowane i świeccy.

²⁸ Por. *Oświadczenie Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek o narodowym pielgrzymowaniu*, 12.04.2018.

²⁹ 17 sierpnia 2016 r. papież Franciszek dokumentem motu proprio *Humanam progressionem* powołał nowy organ Stolicy Apostolskiej Dykasterię ds. Integralnego Rozwoju Człowieka. Podejmuje ona m. in. dotychczasowe zadania Papieskiej Rady ds. Migracji i Podróżnych. Zadania tej dykasterii zostały również wyszczególnione w dokumencie papieża Franciszka realizującym reformę Kurii Rzymskiej *Costitutio Apostolica Praedicate Evangelium sulla Curia Romana e il suo servizio alla Chiesa e al Mondo*, Rzym, 19.03.2022, art. 163 – 174.

Konferencja Episkopatu Polski posiada również osobną Komisję Maryjną, która skupia się na kwestiach duszpasterstwa w sanktuariach oraz Zespół ds. Sanktuariów.

24. Każda diecezja powinna posiadać diecezjalnego duszpasterza pielgrzymów, referenta bądź koordynatora ds. pielgrzymek. Idealnym rozwiązaniem jest tworzenie zespołu ds. duszpasterstwa pielgrzymów włączającym przedstawicieli różnych podmiotów zajmujących się organizacją pielgrzymek, także osób świeckich. Diecezje organizujące piesze pielgrzymki posiadają duszpasterzy względnie koordynatorów pieszych pielgrzymek.

25. Sanktuaria i inne ośrodki pielgrzymkowe posiadają swoich kustoszy względnie rektorów organizujących przyjęcie i duszpasterstwo pielgrzymów. Zwykle kustoszy powinien wspomagać odpowiedni zespół duszpasterzy i świeckich. Funkcjonowanie duszpasterstwa w sanktuariach określają statuty aprobowane przez kompetentną władzę kościelną³⁰. Wymienione placówki, jeśli działają niezależnie od miejscowych parafii, powinny współpracować z lokalnym proboszczem.

26. Organizację pielgrzymek i duszpasterstwo podczas ich trwania podejmują proboszczowie parafii bądź współpracujący z nimi inni duszpasterze, zwykle dla swoich parafian, ale także dla innych zaproszonych osób.

27. Organizacją pielgrzymek zajmują się także kościelne stowarzyszenia, biura pielgrzymkowe i turystyczne. Jeśli dana podróż ma być uznana za pielgrzymkę, zwyczajnym rozwiązaniem powinno być podjęcie duchowej opieki nad pielgrzymami przez kapłana. Natomiast pozostawienie materialnych kwestii w gestii odpowiednio przygotowanych świeckich osób. W przypadku braku stałego kapłana towarzyszącego pielgrzymom, grupy takie powinny posiadać przynajmniej akceptację biskupa miejsca, proboszcza bądź rektora kościoła, którzy zatroszczą się o zapewnienie form duchowej opieki nad pielgrzymami.

28. Struktury duszpasterskie „osób w drodze” wymienione w punktach 21-25 niniejszych *Wskazań* mają charakter pomocniczy w stosunku do duszpasterstwa pielgrzymów. Instytucje i inne gremia kościelne na różnych szczeblach nie stanowią „zarządu”, ale służą różnorodnym wsparciem pracującym „na pierwszej linii duszpasterstwa”: duszpasterzom pielgrzymów, kustoszom sanktuariów, parafiom, stowarzyszeniom, a także biurom turystycznym i pielgrzymkowym oraz innym instytucjom zajmującym się animowaniem pielgrzymowania. W szczególności przez:

a Pogłębianie teologii i znajomości znaczenia pielgrzymek dla religijnego życia, także przy pomocy nauk spoza teologii, np. socjologii, psychologii, geografii, statystyki.

b. Inicjowanie duszpasterskich projektów.

c. Kształtowanie współpracy wewnątrzkościelnej, jak też z instytucjami świeckimi.

d. Wsparcie organizacyjne i koordynację inicjatyw.

³⁰ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego* kan. 1230-1234. Kompetencje i zadania Rektorów i Kapelanów określają osobne przepisy Kodeksu, por. kan. 556-572.

e. Przygotowanie pomocy duszpasterskich w postaci wydawnictw drukowanych, materiałów internetowych, multimedialnych itp.

f. Konsultację w sprawach dotyczących zagadnień pielgrzymowania.

g. Formację organizatorów pielgrzymek, turystyki religijnej i turystyki przez organizację dni skupienia, rekolekcji i szkoleń dotyczących walorów tychże form wędrowania, w szczególności zagadnień teologicznych, etycznych, duszpasterskich, prawnych i organizacyjnych, jak też kwestii dotyczących sztuki kościelnej.

h. Organizację kongresów, sympozjów, warsztatów dotyczących zagadnień pielgrzymowania.

i. Ocenę duszpasterskich działań, w szczególności dbanie o religijny charakter pielgrzymek.

j. Obserwację aktualnych form pielgrzymowania w kontekście innych migracyjnych ruchów.

l. Poznawanie ustawodawstwa cywilnego dotyczącego zagadnień turystyki, w szczególności odnoszącego się do pielgrzymowania. Zgłaszanie odpowiednim instytucjom ustawodawczym postulatów dotyczących organizacji i realizacji pielgrzymek.

ł. Konsultację swoich działań ze świeckimi instytucjami zajmującymi się zagadnieniami turystyki.

VII. Miejsca i formy realizacji duszpasterstwa pielgrzymów

29. Duszpasterstwo pielgrzymów rozpoczyna się w miejscu ich zamieszkania, trwa podczas drogi ku świętemu miejscu i w drodze powrotnej. Kontynuowane jest po zakończeniu pielgrzymki.

30. Duszpasterstwo specjalne pielgrzymów zawiera formy stosowane w zwyczajnej posłudze Kościoła. Niemniej posiada swoje własne programy, zwyczaje i rytę ułatwiające osiągnięcie duchowych celów pielgrzymki.

31. Na drogę pielgrzymkową wyruszają rozmaite grupy pątnicze: parafialne, diecezjalne, rejonowe, stanowe (kobiety, mężczyźni, młodzież, dzieci, seniorzy), zawodowe, osób przynależnych do stowarzyszeń i ruchów kościelnych, niepełnosprawnych itp. Są też pielgrzymki indywidualne. Pielgrzymki przyjmują różne formy poruszania: pieszo, autokarem, samochodem osobowym, koleją, samolotem, statkiem, rowerem, motocyklem, konno itp. Trwają one w różnych okresach czasowych, od kilkugodzinnych aż po wielotygodniowe. Wymienione okoliczności składu osobowego, sposobów poruszania, czasu, wpływają na duszpasterskie programy i inicjatywy podejmowane podczas konkretnej pielgrzymki. Implikują też metody przekazu.

32. Miejsca pielgrzymkowe poświęcone są kultowi Chrystusa Pana, Maryi lub Świętych Pańskich. Cieszą się one wspomnieniem prawdziwych bądź domniemanych objawień i cudów, kultem obrazów i relikwii. Niektóre są specjalnie dedykowane wybranym wspólnotom osób, np. chorym, rodzinom, określonym grupom społecznym. Posiadają one swój „charyzmat”³¹ przejawiający się m.in. w propagowanym przesłaniu duchowym,

³¹ Por. *Sanktuarium*, dok. cyt., 10.

specyficznych formach pobożności, dziełach miłosierdzia i apostołstwa. Wszystkie wymienione czynniki mają wpływ na charakter duchowego programu wyruszającej do danego miejsca pielgrzymki.

33. Wzorem dla metody stosowanej w duszpasterstwie pielgrzymów mogą być wydarzenia biblijne. Namiot spotkania rozkładany w prowizorycznych miejscach, podczas wędrówki narodu wybranego przez pustynię stał się prawdziwym ośrodkiem kultu³². Sam Chrystus nauczał wędrując przez miasta i wsie³³, głosił Ewangelię w przygodnych miejscach: na górze, nad jeziorem, z łodzi³⁴. Podczas drogi do Emaus rozmawiał z uczniami, wyjaśniając im Pisma, a u jej kresu dał się poznać jako ich Zmartwychwstały Mistrz³⁵. Diakon Filip przysiadł się do podróżującego na wozie dworzanina królowej Kandaki, objaśniając mu pisma proroka Izajasza, doprowadzając go do wiary i chrztu³⁶. Apostołowie i uczniowie Pańscy byli wędrownymi nauczycielami, ewangelizując narody na drogach świata. Wydarzenia te pokazują, że każde miejsce i okoliczność, także droga pielgrzymkowa mogą stać się dogodną i niepowtarzalną okazją do przekazu Ewangelii oraz prowadzenia człowieka drogą życia bliżej Boga. I tak autokar może stać się „ruchomą kaplicą”. Przydrożna kapliczka, krzyż na szczycie góry, z której rozpościera się piękny widok, dla strudzonych mogą stać się miejscem odpoczynku fizycznego, ale i duchowego. Otoczeniem sprzyjającym medytacji i modlitwie.

34. Pielgrzymowanie jest okazją do rozwinięcia wybranego, zgodnie z okolicznościami, rekolekcyjnego tematu (rekolekcje w drodze). Może on być dobrany odpowiednio do ogłoszonego przez Stolicę Apostolską tematu rocznych obchodów, przyjętego w Polsce rocznego hasła duszpasterskiego, obchodzonego w danym roku jubileuszu bądź innych stosownych okoliczności. Dostosowuje się go do potrzeb grupy, dla której zorganizowano pielgrzymkę, np. dzieci, młodzieży, kobiet, mężczyzn, seniorów, chorych, grup zawodowych, stowarzyszeń. Stanowi to dogodną okazję do poruszenia specyfiki powołania bądź zagadnień etycznych danej społecznej grupy. Temat rekolekcji w drodze jest realizowany w różnych momentach pielgrzymki, np. podczas mszalnych homilii, konferencji, codziennych rozważań, tematycznych nabożeństw.

35. Należy zadbać o to, by każdej grupie pielgrzymów przewodniczył kapłan lub diakon jako duchowy opiekun i pasterz. Jeśli nie jest to możliwe, mogą zastąpić go kleryk, siostra zakonna lub odpowiednio przygotowana świecka osoba³⁷. Niektóre sanktuaria posiadają stałych świeckich „przewodników pielgrzymek”, którzy organizują i prowadzą cykliczne pielgrzymki z okolic. W razie nieobecności własnego kapłana, należy zadbać, by przynajmniej w ośrodkach pielgrzymkowych do dyspozycji pątników był ksiądz spieszący z duszpasterską posługą słowa i sakramentów.

³² Wj 3, 7.

³³ Mt 9, 35.

³⁴ Np. Mt 5, 1-2; 13, 1-3; Mk 2, 13, 4, 1-2.

³⁵ Łk 24, 13-31.

³⁶ Dz 8, 27-38.

³⁷ Por. *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu*, dok. cyt., 35.

Etapy (stacje) pielgrzymki

36. Pielgrzymka posiada swoje duszpasterskie etapy realizowane w drodze pomiędzy miejscem stałego zamieszkania jej uczestników i sanktuarium, do którego zmierzają pielgrzymi. Z historii znane są miejsca, w których podczas drogi zatrzymywali się pątnicy, by celebrować kolejne nabożeństwa. Zwano je niekiedy stacjami, np. stacje pielgrzymów w Ziemi Świętej, o których wspomina Egeria (IV w.), rzymskie kościoły stacyjne, kapliczki przy drodze pieszych pielgrzymek do sanktuariów. W nawiązaniu do tych tradycji, każda pielgrzymka powinna zawierać szczególne etapy, w których realizuje się pielgrzymkowe cele, a które można nazwać stacjami. Są nimi przynajmniej: przygotowanie pielgrzymki, wyjście, droga, nawiedzenie sanktuarium, powrót i popielgrzymkowe spotkania duszpasterskie³⁸. Według możliwości i lokalnych tradycji może ich być więcej.

37. Przygotowanie pielgrzymki

Zanim pątnicy wyruszą w drogę, pielgrzymka powinna być starannie przygotowana. Przygotowanie odbywa się w miejscu stałego zamieszkania pielgrzymów - w parafii, a w przypadku innych grup w dogodnym dla nich ośrodku. Bierze w nim udział duszpasterz prowadzący pielgrzymkę i świecki organizator. Jeśli pielgrzymkę organizuje biuro, w przygotowaniu uczestniczy przedstawiciel biura, pilot bądź przewodnik. Składa się na nie w pierwszym rzędzie formacja duchowa uczestników. Chodzi przede wszystkim o wprowadzenie w religijny charakter wydarzenia. Uczestnicy powinni podjąć zasadniczą decyzję, czy wybierają się w drogę z zamiarem uczestniczenia w religijnych aktach, czy też w wędrowkę o turystycznym charakterze. Pielgrzymka nie wyklucza celów rekreacyjnych i poznawczych. Trzeba jednak ustalić właściwą hierarchię zamierzeń.

Ważną zatem rzeczą jest rozpoznanie oczekiwań pielgrzymów, a w razie potrzeby ich oczyszczanie i hierarchizację, m.in. wyczulenie na te przeżycia, które ubogacą ich wiarę, na religijne symbole, z którymi się spotkają, na charyzmat sanktuarium, do którego zmierzają, uświadomienie, że podczas drogi będą wędrującymi świadkami Chrystusa. Wiąże się z tym ukształtowanie przewodniej, jak też szczegółowych intencji pielgrzymki. Tu także ma miejsce przygotowanie na spotkanie z bogactwem religijnej kultury i zapoznanie z materialnymi obiektami, które będą odwiedzać pielgrzymi.

Na etapie przygotowania następuje zawiązanie wspólnoty. Jest to ważne zwłaszcza w pielgrzymkach gromadzących osoby z różnych miejscowości, dotychczas nie znające się ze sobą. Pielgrzymi będą przebywać w grupie nieraz wiele dni. Owocne osiągnięcie religijnych celów będzie zależeć także od dobrej, braterskiej atmosfery w niej panującej. Pątnicy powinni mieć świadomość, że łączy ich przede wszystkim duchowa wspólnota pielgrzymującego Kościoła.

Na przygotowanie składa się Msza św. lub inne okolicznościowe nabożeństwo z odpowiednią do kontekstu homilią. Wielu pielgrzymów zamierza skorzystać w miejscu pielgrzymkowym z sakramentu pokuty. Trzeba rozważyć, czy ze względu na duży napływ pątników tamże będzie to możliwe. W każdym wypadku należy zachęcić uczestników pielgrzymki do

³⁸ Tamże, 32.

skorzystania ze spowiedzi i dać ku temu okazję. Owocność pielgrzymowania zależy bowiem w dużym stopniu od stanu łaski i codziennego spotkania z Chrystusem Eucharystycznym.

Osiągnięcie duchowych celów ułatwia dobra organizacja podróży. Należy zatem odbyć spotkanie organizacyjne, podając wszystkie niezbędne informacje dotyczące drogi oraz rozdać uczestnikom niezbędne materiały pomocnicze, m. in. zaznajomić z programem, opisać wyposażenie na drogę, podkreślić kwestie związane z bezpieczeństwem i zdrowiem. Jeśli tak przewidziano, trzeba wyznaczyć zadania, które będą spełniali podczas drogi poszczególni pielgrzymi. W innych punktach niniejszych *Wskazań* podano szczegółowe praktyczne uwagi na ten temat. W trakcie spotkania można wykorzystać nagrania, filmy, przeżrocza bądź podobne media w celu zaznajomienia z miejscami, które będą odwiedzane podczas drogi, co ułatwi przyszłą ich percepcję. Cenne będzie świadectwo osób, które odbyły już podobną pielgrzymkę.

38. Inauguracja drogi pielgrzymkowej

W chwili wyruszenia pielgrzymki odbywa się okolicznościowe nabożeństwo. Pielgrzymi upraszają dary i opiekę Bożą na czas drogi. Żegnani są przez swoją lokalną wspólnotę i jej duszpasterzy, zabierając na pielgrzymkę intencje tych, którzy o to prosili. Otrzymują specjalne błogosławieństwo na drogę³⁹. Podczas niektórych pieszych pielgrzymek jest w zwyczaju, że pozostający w domu duszpasterze i mieszkańcy na pewnym odcinku towarzyszą pielgrzymom, odprowadzając ich do granic swej miejscowości.

Liturgiczne księgi podają propozycje formularzy mszalnych za pielgrzymów bądź innych nabożeństw stosowanych na tę okoliczność, jak też sugestie biblijnych czytań, modlitw, komentarzy i formuły błogosławieństwa pielgrzymów. Teksty należy dobrać odpowiednio do sytuacji grupy. Godna zalecenia jest homilia kapłana wyjaśniająca cele pielgrzymowania⁴⁰.

39. Droga

Duszpasterstwo pielgrzymów rozwija się podczas drogi ku głównemu celowi pielgrzymki. Przyjmuje ono formę „nowenny” przygotowującej do szczytowego przeżycia u celu. Każdorazowe spotkanie kościoła, kaplicy, przydrożnego krzyża bądź innej świętej budowli jest okazją do modlitwy religijnej medytacji i doświadczenia *sacrum*. Godną praktykę stanowi wybranie przewodniego tematu „rekolekcji w drodze”, który pomoże pielgrzymom w przemyśleniach dotyczących wiary i zainspiruje ich do „modlitwy stopami”.

Podczas pielgrzymki praktykowane są rozmaite formy modlitewne, połączone z chwilami religijnych rozważań i medytacji nad tajemnicami wiary oraz chrześcijańskiego życia. Jeśli w grupie jest obecny kapłan, codziennie celebrowana jest Msza św. W innym wypadku dobrze będzie tak zorganizować program, by pielgrzymi mogli wziąć udział w Eucharystii celebrowanej w nawiedzanych kościołach. Należy zachęcić pielgrzymów do codziennej

³⁹ Por. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, dok. cyt., 287.

⁴⁰ Np. *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1994, zawierają *Obrzęd błogosławieństwa pielgrzymów* (t. I, s. 183-195), *Obrzęd błogosławieństwa przed rozpoczęciem podróży* (t. I, s. 196-204), *Obrzęd błogosławieństwa urzędów i przedmiotów przeznaczonych dla podróżujących* (t. I, s. 281-292), *Błogosławieństwa przedmiotów wyrażających pobożność ludu chrześcijańskiego* (t. II, cz. 4, s. 152-191). Analogiczne teksty można znaleźć w diecezjalnych Agendach liturgicznych.

Komunii Świętej. Istnieje bogactwo pobożnych praktyk i modlitw do wykorzystania podczas każdego dnia pielgrzymki: nabożeństwo Słowa Bożego, Różaniec, Godzinki o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny, Koronki, Litanie itp. Cennym elementem „rekolekcji w drodze” są konferencje i pogadanki o tematyce religijnej. Mogą one podejmować także ważne, aktualne problemy społeczne i etyczne. Wygłaszają je kapłan bądź inne odpowiednio przygotowane osoby.

W trakcie drogi umacnia się wspólnota i weryfikują się chrześcijańskie postawy pielgrzymów a trudy drogi są okazją do pokuty i nawrócenia.

Godny polecenia jest zwyczaj kontaktów poprzez nowoczesne komunikatory (telefony, sms-y, portale społecznościowe itp.) z osobami, które pozostały w domu i nie mogły wyruszyć na pielgrzymkę, zwłaszcza z seniorami i niepełnosprawnymi. W ten sposób mogą się one włączyć duchowo w pielgrzymowanie, zwłaszcza przekazywać swoje intencje.

Niektóre pielgrzymki wypracowały specyficzne ryty, które poprzez zewnętrzne gesty mają pogłębić duchowe przeżycia⁴¹. Należy jednak dbać, by nie przerodziły się one w magię i nie górowały nad życiem sakramentalnym oraz zdrową modlitewną pobożnością⁴².

Podczas wędrówki pielgrzymi odwiedzają miejsca związane z religijną i świecką kulturą. Mają okazję do obcowania z pięknem przyrody. Wszystkie te przeżycia służą wielostronnemu ubogaceniu pątników i powinny być wykorzystane jako okazja do umacniania religijności.

W trakcie drogi jest też czas na wspólny wypoczynek i rozrywkę, np. tzw. pogodne wieczory, ogniska, śpiew. Uczą one kultury zabawy i sprzyjają nawiązywaniu międzyludzkiej wspólnoty. Nie mogą one jednak zaburzyć religijnej atmosfery pielgrzymki.

40. Nawiedzenie miejsca świętego

Zwykle pielgrzymka posiada swoje najważniejsze, docelowe, święte miejsce. Jego nawiedzenie stanowi szczytowe przeżycie. Niemniej istnieją pielgrzymki nawiedzające wiele sakralnych miejsc, bez wskazania na pierwszoplanowe. W takim wypadku odwiedzą każdego z nich zawierają analogiczne elementy wskazane w niniejszym punkcie.

Specyficzne znaczenie w duszpasterstwie ma ostatni odcinek drogi zbliżający do sanktuarium. Podczas wielu pielgrzymek w tej fazie odbywa się nabożeństwo o pokutnym charakterze przypominające konieczność duchowego oczyszczenia przed spotkaniem ze Świętym. Ten sam charakter ma powitanie pielgrzymów przez kustosza u bram sanktuarium, połączone z obrzędem pokropienia święconą wodą. Wymownym momentem jest

⁴¹ Np. modlitwa przy „kaplicy granicznej” – pożegnanie swojego miejsca zamieszkania, powitanie sanktuarium u jego granic; obmycie w wodzie przypominające chrzest; „Przeprósna Górka”- nabożeństwo pojednania i pokuty; oznaczenie grup imionami Patronów, jako ideałów, z którymi identyfikują się pielgrzymi; droga na kolanach, padanie krzyżem jako gesty prostracji i pokuty; noszenie drzewa krzyża i cierniowych wieńców pomagające w łączeniu się z cierpieniem Chrystusa; dotykanie „świętych drzwi” bądź figur patronów wyobrażające bliski kontakt ze Świętym.

⁴² Por. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, dok. cyt., 65-66.

przekraczanie bram świętego miejsca symbolizujące przekroczenie granicy *profanum* i *sacrum*, wejście w przestrzeń szczególnej obecności Boga i działania Jego łaski⁴³.

Pobyt w świętym miejscu jest przede wszystkim okazją do skorzystania ze specyficznej łaski miejsca. Kościelne prawo nakazuje zapewnienie pielgrzymom obfitszych środków zbawienia „przez gorliwe głoszenie słowa Bożego, przez odpowiednie ożywienie życia liturgicznego, zwłaszcza przez sprawowanie Eucharystii i pokuty oraz przez kultywowanie zatwierdzonych form pobożności ludowej”⁴⁴. Odnośna władza kościelna udziela sanktuariom szczególnych przywilejów, np. odpustów bądź możliwości rozgrzeszania z grzechów zastrzeżonych⁴⁵.

Pielgrzymi rozpoczynają pobyt w sanktuarium od modlitwy w jego centralnym miejscu przed Najświętszym Sakramentem, przy cudownym wizerunku, relikwiach świętego bądź podobnym. Według lokalnego zwyczaju składają wotywnie dary wyrażające ich modlitewne intencje.

Centralnym wydarzeniem nawiedzenia świętego miejsca powinna być uroczyste celebrowana Eucharystia. Jeśli jest to możliwe, gromadząca wszystkich, aktualnie obecnych na terenie sanktuarium pielgrzymów. Wyraża ona katolickość i jedność Kościoła. Powszechność uwidacznia się m.in. przez udział w asyście liturgicznej, podejmowanie czytań, modlitw i śpiewów przez przedstawicieli każdej z grup. W wypadku międzynarodowych zgromadzeń mogą to być też czynności wykonywane w różnych językach⁴⁶.

Pielgrzymi uczestniczą w nabożeństwach charakterystycznych dla danego ośrodka, korzystają z przypisanych dlań odpustów i innych przywilejów, w których wyraża się „charyzmat sanktuarium” i „łaska miejsca”⁴⁷. Należy zarezerwować dla nich wystarczający czas na indywidualną spowiedź, prywatną modlitwę i zapoznanie się ze wszystkimi artefaktami tam się znajdującymi. Niekiedy w sanktuariach udziela się zbiorowo sakramentu chorych. W zwyczaju jest poświęcenie religijnych pamiątek otrzymanych bądź zakupionych w ośrodku. Będą one w przyszłości służyć przypomnieniu duchowych przeżyć i rozwojowi form pobożności.

Zwykle pielgrzymkowe ośrodki są znakomitymi pomnikami chrześcijańskimi. Posiadają muzea sztuki kościelnej, wystawy i tym podobne ekspozycje. Ofiarują chrześcijańskie programy kulturalne (prelekcje, filmy, koncerty, oprowadzanie z przewodnikiem itp.). W programie pobytu należy uwzględnić czas na skorzystanie z tego rodzaju propozycji⁴⁸.

⁴³ Wymownym przykładem jest przekraczanie „drzwi świętych” w jubileuszowych latach w rzymskich bazylikach, ale też innych świątyniach obdarzonych tym przywilejem. Papież Franciszek w Jubileuszowym Roku Miłosierdzia zalecił tworzenie w sanktuariach „Bram Miłosierdzia”. Przypominały one zbliżenie do Miłosiernego Boga, konieczność głębokiego nawrócenia i pielęgnowania uczynków miłosierdzia. Por. Bulla ustanawiająca nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia *Misericordiae vultus*, 11.04.2015 r.

⁴⁴ *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1234 § 1.

⁴⁵ Tamże, kan. 1233.

⁴⁶ *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, dok. cyt., 268.

⁴⁷ Przykładowo nabożeństwami takimi są na Jasnej Górze jest Apel Jasnogórski, w Łagiewnikach Koronka do Miłosierdzia Bożego, w Kalwarii Zebrzydowskiej „Dróżki”, w Lourdes błogosławienie chorych w Fatimie, Lourdes i La Salette wieczorna procesja różańcowa ze świecami. Wymownymi nabożeństwami są plenerowa Droga Krzyżowa, odsłonięcie bądź zasłonięcie cudownego obrazu, Akatyst ku czci Matki Bożej.

⁴⁸ *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, dok. cyt., 276; *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu*, dok. cyt., 41.

Zalecanym rozwiązaniem jest dłuższy pobyt w pielgrzymkowym ośrodku połączony z noclegiem. Daje to wystarczający, spokojny czas na skorzystanie ze wszystkich walorów miejsca.

41. Droga powrotna

W chwili opuszczania świętego miejsca miejscowy kustosz żegna pielgrzymów i udziela im błogosławieństwa na drogę. Powrót z pielgrzymki jest wypełniony analogicznymi treściami i wydarzeniami, jak to było podczas wędrówki ku miejscu świętemu. Kontynuowane są rekolekcje w drodze. Większy nacisk należy jednak położyć na utrwalanie pozytywnych przeżyć i ukierunkowanie pielgrzymów ku codziennemu życiu. Między pielgrzymką a obowiązkami ziemskimi istnieje „ściśły i owocny związek”. Pielgrzymi, którzy na nowo przeżyli swą wiarę, mają jeszcze wyraźniej wprowadzać jej zasady w codzienne życie. Kościół jest ze swej natury misyjną wspólnotą. Stąd też i pielgrzymi, posłuszni słowom Pana, są zobowiązani „iść i nauczać” innych Ewangelii przez osobiste świadectwo⁴⁹.

42. Duszpasterstwo po powrocie z pielgrzymki

Po powrocie z pielgrzymki, w rodzinnej miejscowości, powinno odbyć się dziękczynne nabożeństwo oraz spotkanie popielgrzymkowe. Spotkanie stanowi okazję do dzielenia się radością z pielgrzymkowych przeżyć i wymiany pozytywnych doświadczeń. Otwiera się droga do przedłużenia wspólnotowych więzi zadzierzgniętych podczas wędrówki i wyruszenia razem w pielgrzymkę życia, w której chrześcijanie wzajemnie wspierają się. Cenną inicjatywą jest zaproszenie na to spotkanie osób spoza pielgrzymkowej grupy w celu wysłuchania świadectw i zachęty na przyszłość do podjęcia pielgrzymowania.

W wielu osobach pielgrzymka zaszczepia nowy zapal w wierze. Przez roztropne duszpasterskie inicjatywy należy ten zapal podtrzymać, zachęcić do włączenia się w stałą formację wybranej lokalnej grupy, podjęcie zaangażowania w rodzinnej parafii bądź w różnorodnych apostołskich dziełach. Pielgrzymka zbliżyła pątników do Boga. Należy pielęgnować w pielgrzymach pragnienie stałego przebywania w bliskości z Nim.

Piesze pielgrzymki

43. Specyficzną formą pątnictwa są piesze pielgrzymki. W wielu miejscach wytworzyła się tradycja takich pielgrzymek do sanktuariów posiadająca swe lokalne tradycje, utarte szlaki, jak też zespoły animujące. W pieszych pielgrzymkach mają zastosowanie wszystkie wymienione wcześniej zasady i wskazania.

Wskazane jest szczególne uwrażliwienie pielgrzymów na dawanie świadectwa wiary, poprzez słowa i całe zachowanie, wobec spotykanych podczas drogi osób, które witają pątników i goszczą ich w swoich domach. Należy też przygotować pątników na niedogodności, z którymi mogą się spotkać podczas pielgrzymiej drogi, by ofiarowali je Bogu, jako umartwienie należące do istoty pieszego pielgrzymowania. Wymienione zachowania stają się jednym ze sposobów ewangelizowania we współczesnym świecie.

⁴⁹ *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu*, dok. cyt., 21.

Zalecane jest odpowiednie przygotowanie społeczności i osób, które będą gośćmi pielgrzymów podczas ich drogi. Chodzi tu nie tylko o kwestie organizacyjne (noclegi, wyżywienie itp.). Należy uczulić na wymianę duchowych dóbr, wzajemne świadectwo chrześcijańskie, jak też kształtowanie cnoty gościnności. Lokalne wspólnoty mogłyby przygotować nabożeństwa, zaprezentować bogactwo miejscowych zwyczajów religijnych i kulturalnych.

W tego rodzaju pielgrzymkach konieczne jest stosowanie się do obowiązujących w danym kraju przepisów prawa cywilnego, w szczególności dotyczących ruchu po publicznych drogach, uzgodnienie trasy przemarszu z odpowiednimi władzami publicznymi, dbanie o bezpieczeństwo uczestników. Niezbędny jest kontakt ze służbami porządkowymi (policja, straż miejska) i zdrowia.

Konieczne staje się nieustanne podnoszenie świadomości organizatorów pieszych pielgrzymek w wyżej wymienionych kwestiach, co należy realizować m.in. w ramach stałych spotkań duszpasterzy diecezjalnych, na których powinni być obecni także kustosze sanktuariów i przedstawiciele publicznych władz.

Pielgrzymki do Ziemi Świętej

44. Pielgrzymki do Ziemi Świętej są jednymi z najstarszych w historii Kościoła. Dały one wzór dla wielu późniejszych form pielgrzymowania, między innymi opisywanym wyżej stacjom pielgrzymki. Ziemia Święta jest nazywana *Piątą Ewangelią*. Pielgrzymi nie tylko mogą poznać miejsca związane z działalnością Jezusa Chrystusa, ale bliższe spotkanie z tymi miejscami, ich historią, pamiątkami, ludnością i przyrodą, pozwalają lepiej zrozumieć wiele tekstów z Pisma Świętego.

Prowadzenie pielgrzymek do Ziemi Świętej wymaga bardzo kompetentnego przygotowania ze strony duszpasterzy, przewodników i pilotów. Chodzi tu zwłaszcza o głęboką znajomość Pisma Świętego, historii starożytnej, czasów Chrystusa i pierwszych uczniów Pańskich. W duszpasterskim programie należy położyć nacisk na powrót do źródeł wiary i znajomości wydarzeń przedstawionych w Piśmie Świętym, a także na ich aktualizację w życiu chrześcijańskich pątników. Odpowiednie opowiadanie ze strony prowadzących wprowadzające do przeżycia bogactwa Ziemi Świętej sprawia, że Ziemia ta może stawać się w doświadczeniu pielgrzymów rzeczywiście *Piątą Ewangelią*, a pielgrzymowanie po biblijnych szlakach dogłębnym poznaniem i przeżyciem tego, co św. Jan Paweł II nazwał „geografią zbawienia”.

Pielgrzymki powinny być organizowane w ramach obowiązujących przepisów prawa polskiego i prawa obowiązującego w Izraelu, ze zwróceniem uwagi na potrzeby siostr i braci chrześcijan w Ziemi Świętej.

Prowadzący pielgrzymki po terenach Palestyny muszą posiadać odpowiednie pozwolenie wystawiane przez władze Izraela, tzw. *Zieloną kartę*. Wydawane jest ono na podstawie rekomendacji ze strony Episkopatu Ziemi Świętej, który wcześniej wymaga potwierdzenia odpowiednich kompetencji przewodnika (duszpasterza) przez Konferencję Episkopatu Polski.

Pielgrzymki Drogami Świętego Jakuba

45. W ostatnich dekadach odradzają się zapoczątkowane w średniowieczu pielgrzymki *Drogami Św. Jakuba Większego* biegnącymi niemal przez całą Europę ku Santiago de Compostela w Hiszpanii, gdzie według tradycji znajduje się grób Apostoła. Szlaki te, zwane też z języka hiszpańskiego *Camino*, prowadzą także przez Polskę. Rysem charakterystycznym tych pielgrzymek jest wędrówka samotna, rzadziej parami bądź w niewielkich grupach, toteż organizacja duszpasterstwa wśród pielgrzymów jest w tym wypadku trudniejsza i wymaga osobnej uwagi. Tym bardziej, że zauważalny jest udział w tych peregrynacjach osób słabo wierzących, nawet niewierzących, także innych wyznań i religii, które jednak poszukują duchowych doznań. W pewnych wypadkach wędrówka ta zbliża się bardziej do turystyki religijnej bądź kulturowej zmierzającej do poznawania dziedzictwa religijnego i kulturalnego mijanych okolic. Z tych ostatnich względów duszpasterstwo powinno nabierać wyraźniejszych cech ewangelizacyjnych.

W wypadku grup *pielgrzymów jakubowych*, mają zastosowanie wymieniane wcześniej zasady. Natomiast w innych przypadkach pastoralna działalność Kościoła realizuje się bardziej przez formy duszpasterstwa indywidualnego. Chodzi tu najpierw o zidentyfikowanie we własnych parafiach (środowiskach) osób zamierzających udać się na *Camino* i odbywanie z nimi indywidualnych rozmów duszpasterskich w celu odpowiedniego przygotowania duchowego do drogi i błogosławieństwa. Dla takich samych rozmów, a w razie potrzeby do szafowania sakramentu pokuty, powinni być otwarci duszpasterze ośrodków znajdujących się na *Szlakach Jakubowych*, np. wtedy, gdy pielgrzymi poproszą o informację, pomoc bądź potwierdzenie swej obecności w nawiedzonym miejscu.

Wskazane jest, by kościoły na *Szlakach Św. Jakuba* były udostępnione dla pielgrzymów przez większą część dnia, przynajmniej przez otwarcie miejsca na modlitwę. W takich miejscach zaleca się pozostawienie materiałów pomocnych dla pielgrzymów, np. tekstów do rozważań i modlitw, literatury religijnej, Biblii, dewocjonaliów, także pieczętki potwierdzającej nawiedzenie danego miejsca. W Polsce nie istnieją jak dotychczas specjalne schroniska dla pielgrzymów, tzw. alberga. Parafie mogłyby służyć pielgrzymom przynajmniej informacją i pomocą w znalezieniu noclegu⁵⁰.

Znaczną pomocą w duszpasterstwie mogą stanowić istniejące już w Polsce bractwa jakubowe bądź inne religijne stowarzyszenia⁵¹. W przyszłości mogłyby w miejscach noclegów pielgrzymów tworzyć zespoły organizujące wspólne rozmowy, modlitwy, kręgi biblijne i inne nabożeństwa, jak też obsługiwać miejsca noclegowe.

⁵⁰ Pracownia Szlaku św. Jakuba przy Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu opracowała *Vademecum duszpasterskie na Rok Święty Compostelański 2021 „Camino de Santiago – droga wiary”*, red. ks. Ł. Skarżyński, ks. Piotr Roszak, Bernardinum, Pelplin 2020. Wskazania zawarte w *Vademecum* mogą być przydatne w rozwoju duszpasterstwa pielgrzymów jakubowych także przy innych okazjach.

⁵¹ Bractwa Jakubowe utworzyły w Polsce Parlament Jakubowy zajmujący się m. in. rozwojem Szlaków Jakubowych, ich konserwacją, współpracą środowisk organizujących jakubowe pielgrzymki, wypracowywaniem form pomocy pielgrzymom.

VIII. Wybrane praktyczne reguły dla pielgrzymów i organizatorów

46. Zasady dla pielgrzymów

- a.** Pamiętaj, że pielgrzymka to przede wszystkim religijny akt.
- b.** Na każdym miejscu nie zapomnij, że jesteś świadkiem Chrystusa przez swe zachowanie, słowa i strój.
- c.** Wchodząc do miejsca świętego, ubierz odpowiedni strój. Jest on wyrazem chrześcijańskiej kultury, uszanowania tegoż miejsca, a przede wszystkim szacunku do gromadzącej się tam wspólnoty wierzących i do samego Świętego Boga. W wielu ośrodkach służba porządkowa nie wpuści ubranych zbyt skąpo (np. odsłonięte ramiona, krótkie spodnie).
- d.** W miejscach świętych zachowaj milczenie. Zaraz po wejściu uklęknij przed Najświętszym Sakramentem i poświęć chwilę czasu na modlitwę.
- e.** Jest w zwyczaju składanie materialnych ofiar w miejscach pielgrzymkowych przeznaczonych na ich utrzymanie i charytatywne dzieła.
- f.** Na wspólnych nabożeństwach i spotkaniach nie używaj wielkich transparentów bądź znaków mogących zasłonić widok innym. Transparenty, plakaty, emblematy używane przez pielgrzymów nie mogą zawierać treści o politycznym charakterze⁵². W niektórych krajach (np. Izrael, Palestyna, Grecja) jest to nie tylko zakazane, ale i karane.
- g.** Kupując religijne pamiątki zwróć uwagę na ich estetyczny walor i zastanów się, czy ich treść odpowiada prawdom naszej wiary. Najlepiej kupować je w przykościelnych punktach sprzedaży, prowadzonych przez gospodarzy odwiedzanych miejsc. Nie kupuj ich u przypadkowych sprzedawców.
- h.** Na pielgrzymkę otrzymujesz identyfikator ze znakiem pielgrzymki. Ułatwi on odnalezienie swej grupy. Noś go przypięty do ubrania, to pomoże także twemu przewodnikowi i innym pielgrzymom w zachowaniu łączności. Zapisz adresy miejsc noclegu i kontaktowe numery telefonów (do przewodnika, hotelu, biura pielgrzymkowego, bliskich itp.).
- i.** W momencie opuszczania autokaru (grupy) zapamiętaj dokładnie umówione miejsce i czas spotkania. W obcym terenie najlepiej zapisać adres, zaznaczyć punkt na planie lub GPS-e.
- j.** Bądź punktualny. Inni na ciebie czekają. Spóźnienie poważnie burzy porządek pielgrzymki.
- k.** Strzeż pieniędzy i dokumentów. Większą sumę pieniędzy i paszport najlepiej zostawić u gospodarza miejsca noclegowego. Przy sobie noś tylko w miejscu dobrze ukrytym – nigdy w ręcznej torbie. To uchroni cię przed bardzo sprytnymi złodziejami. W dużych zgromadzeniach, także wewnątrz kościołów, działają kieszonkowcy i oszuści.
- l.** Dyskretnie i z umiarem używaj aparatu fotograficznego bądź kamery, by nie rozpraszać innych pielgrzymów. Nie należy tego czynić w miejscach najświętszych i podczas liturgii. W wielu sanktuariach jest to wprost zabronione albo udziela się osobnego pozwolenia odpowiednio przygotowanym osobom.

⁵² Por. n. 20 niniejszych *Wskazań*.

ł. Podczas zagranicznych pielgrzymek, wymiany walut dokonuj tylko w bankach lub oficjalnych kantorach. Sprawdź prawidłowość prowizji.

m. W domu pozostaw program pielgrzymki, adresy i telefony kontaktowe (do organizatora, biura pielgrzymkowego, pilota/przewodnika, hoteli itp.).

47. Podstawowe wyposażenie pielgrzyma

a. Modlitewnik i śpiewnik.

b. Ubrania przydatne zarówno na gorące, jak i chłodniejsze dni, wygodne obuwie, ochrona na deszcz (składany parasol, cienka peleryna), nakrycie głowy, ciemne okulary i krem ochronny (silne słońce). Odpowiednie ubranie, zwłaszcza obuwie są ważne w pieszych pielgrzymkach. Sprawdź swoją kondycję i nie wybieraj się w drogę, gdy masz zdrowotne problemy. W razie potrzeby skonsultuj się ze swoim lekarzem.

c. Osobiste lekarstwa regularnie stosowane.

d. Przewodniki i mapy odwiedzanych okolic, aparat fotograficzny, notes i przybory do pisania, niewielki plecak lub torebka (najlepiej zapinana w pasie, torebka na ramieniu może być łatwym łupem dla złodziei) przydatne podczas krótkich wyjść.

e. Dokumenty osobiste (paszport, dowód osobisty zależnie od kraju docelowego, karta indywidualnego ubezpieczenia, w krajach UE Europejska Karta Ubezpieczenia Zdrowotnego).

f. Konieczna suma pieniędzy (za granicą w walucie kraju odwiedzanego; dobrze mieć trochę drobnych pieniędzy, kartę płatniczą lub kredytową).

g. Telefon komórkowy z wpisem ICE (telefon alarmowy do bliskich), miejscowych telefonów alarmowych, przewodnika grupy, biura organizującego pielgrzymkę i przynajmniej kilku osób z grupy pielgrzymkowej. Europejski, międzynarodowy numer alarmowy to 112.

48. Wytyczne dla organizatorów

a. Przez organizatorów pielgrzymki należy tutaj rozumieć zarówno osoby duchowne, duszpasterzy, jak i świeckich, przewodników, pilotów oraz przedstawicieli biur pielgrzymkowych.

b. Unikaj przeciążenia programu pielgrzymki, co wymaga zwiększenia jej tempa. Lepiej nawiedzić mniej miejsc, niż wiele w powierzchowny sposób. Z przeładowanego programu uczestnicy zapamiętają niewiele. Pielgrzymi potrzebują wystarczającego czasu na interioryzację przeżyć.

c. Wykorzystaj indywidualne charyzmaty pielgrzymów. Przykładowo podczas dłuższej drogi mogą oni poprowadzić modlitwy, przeprowadzić prelekcję, uzupełnić wiadomości podane przez przewodnika, składać świadectwa.

d. Wyznacz osoby pełniące posługi dla całej grupy (np. liturgiczne, porządkowe, gospodarcze, zabezpieczenie higieny i zdrowia). Osoby odpowiedzialne za przygotowanie liturgii ustalają liturgiczne funkcje, rozdają teksty do czytania, w miarę możliwości udają się wcześniej na

miejsce liturgii, by przygotować obrzędy, potrzebne sprzęty itp. Długie oczekiwanie przy napiętym programie podróży jest niepotrzebną stratą czasu i deprymuje uczestników.

e. W czasie długiej jazdy (marszu) program należy urozmaicać. Lepsze są krótkie modlitwy i rozważania, przeplatane jak największą ilością śpiewów, wykonywane przez różne osoby (dzielenie ról, uaktywnianie wszystkich). Zbyt długie i jednostajne teksty szybko wywołują znużenie i pielgrzymi „wyłączają się” (np. odmawianie naraz całego Różańca, czytanie długiej lektury).

f. Do wspólnych modlitw włączaj intencje uczestników grupy, np. w formie modlitwy wiernych lub dopowiedzeń.

g. Zgłoś wcześniej pobyt grupy w recepcji nawiedzanego miejsca pielgrzymkowego i ustal program nawiedzenia. Uwzględnij w nim obowiązujące lokalne regulaminy, terminy i zwyczaje. W trakcie pobytu w sanktuarium stosuj się do zaleceń lokalnych służb porządkowych.

h. Niektóre sanktuaria wymagają zaangażowania lokalnego przewodnika. Umów z nim szczegóły odwiedzin, a wszelkie konieczne komentarze dla swojej grupy podaj przed wejściem na teren świętego miejsca.

i. Każde nawiedzenie miejsc świętych rozpocznij od wspólnej modlitwy, a w dalszej kolejności podejmij zwiedzanie zabytków chrześcijańskiej kultury.

j. Pozostaw pielgrzymom czas na prywatną modlitwę, medytację i nawiedzenie interesujących ich miejsc.

k. W wypadku zwiedzania sakralnych miejsc, celem poznania zabytków, w miarę możliwości omów odwiedzany ośrodek przed wejściem, a komentarze podczas zwiedzania ogranicz do niezbędnego minimum, by nie zakłócać religijnej atmosfery i ciszy. W miejscach najświętszych (prezbiterium, kaplica świętego obrazu itp.) zachowuje się całkowite milczenie.

l. Kategorycznie nie zwiedzaj sanktuariów i kościołów podczas trwania w nich nabożeństw.

ł. Dyskretnie zwracaj pielgrzymom uwagę na godny strój podczas odwiedzin świętych miejsc, zwłaszcza w czasie sprawowania Eucharystii. Z właściwego stroju nie zwalnia uczestnictwo w Mszy św. w warunkach polowych. Przykładem powinni świecić sami duszpasterze i organizatorzy.

m. Dbaj o higienę i porządek, np. przez regularne przerwy w podróży, czas na posiłki, i korzystanie z toalety, zostawienie ładu oraz czystości w miejscach odpoczynku i noclegów.

n. Dbaj o bezpieczeństwo pielgrzymów, szczególnie nieletnich i wymagających opieki. Zwróć uwagę na przepisy obowiązujące w miejscach pobytu. Pielgrzymki poruszające się publicznymi drogami i środkami publicznej komunikacji powinny bezwzględnie zachowywać zasady ustalone przez aktualnie obowiązujące prawo (m. in. pielgrzymki piesze zgłaszają swoje przejście do odpowiednich służb drogowych oraz gmin, posiadają odpowiednio przeszkolony zespół posiadający odnośne uprawnienia).

- o.** Ubezpiecz siebie i grupę zgodnie z obowiązującymi przepisami.
- p.** Stosuj się do obowiązujących zasad ochrony dzieci i młodzieży.
- r.** Zachowuj przepisy RODO.
- s.** Organizatorzy powinni na wszystkich etapach pielgrzymki mieć w pamięci ciężącą na nich odpowiedzialność prawną.

49. Podstawowe wyposażenie organizatora

- a.** Poniższe punkty nie uwzględniają pełnego wyposażenia przewidzianego jednostronnie przepisami polskiego prawa o turystyce bądź przepisów obowiązujących w innych krajach. Organizator zabiera ze sobą te same sprzęty co każdy pielgrzym a ponadto:
- b.** Listę uczestników pielgrzymki z adresami i telefonami komórkowymi.
- c.** Znaki rozpoznawcze grupy: dla przewodnika i każdego pielgrzyma, np. chusta, flaga, mini baner, identyfikator (na odwrocie wpisane najważniejsze kontakty), które pozwolą odszukać się w tłumie.
- d.** Nagłośnienie: mały przenośny głośnik lub bardziej praktyczny zestaw tour guide⁵³. Sprawdzić, czy wynajęty autokar (wagon kolejowy) ma sprawne nagłośnienie.
- e.** W grupie jadącej z księdzem zestaw sprzętów liturgicznych do odprawiania Mszy św. polowej: alba, stuła, ornat, kielich, puszka, bielizna kielichowa, obrus, mszał i lekcjonarz, świece (z osłoną), wino mszalne, hostie i komunikanty, składany stolik.
- f.** Ksiądz legitymację kapłańską (celebret) wymaganą w wielu ośrodkach pielgrzymkowych.
- g.** Filmy, nagrania muzyczne bądź podobne media oraz lekturę na czas drogi.
- h.** Apteczkę wyposażoną zgodnie z przepisami, maseczkę do sztucznego oddychania, jeśli to możliwe - defibrylator AED. Trzeba pamiętać, że lekarstwa może aplikować tylko upoważniona prawnie osoba (lekarz, pielęgniarka, kwalifikowany ratownik). Inni mogą stosować tylko środki opatrunkowe. Należy dążyć, by w grupie był lekarz, pielęgniarka a przynajmniej osoba wyszkolona w zakresie elementarnych zasad ratownictwa medycznego.
- i.** Dyplomy pamiątkowe dla pielgrzymów. W Ziemi Świętej, Rzymie, Santiago de Compostella i niektórych innych sanktuariach są specjalne świadectwa odwiedzin z błogosławieństwem Ojca Świętego bądź kustosa miejsca.
- j.** W Ziemi Świętej i niektórych innych krajach konieczny jest stosowny certyfikat dla prowadzącego pielgrzymkę. Jego brak może spowodować sankcje ze strony miejscowych służb.
- k.** W pielgrzymkach do Rzymu na spotkanie z Ojcem Świętym należy ubrać się odświętnie (strój dyplomatyczny – biało-czarny, mile widziane są stroje regionalne). Na audiencji nie

⁵³ Zestaw aparatury: nadajnik dla prowadzącego i odbiorniki ze słuchawkami dla uczestników, umożliwiający kontakt z grupą i oprowadzanie jej bez zakłócania ciszy miejsca.

wolno wносить przedmiotów ostrych, metalowych, dużych pakunków, butelek z napojami. Służba porządkowa zatrzyma je. W niektórych sanktuariach obowiązują podobne przepisy i w wejściu do nich istnieje taka sama kontrola. Dewocjonalia zabrane ze sobą na audiencję u Ojca Świętego są poświęcone przez Jego końcowe błogosławieństwo.

Aneks

I. Syntetyczny schemat duszpasterstwa „osób w drodze” w odniesieniu do pielgrzymów

Instytucja		Wybrane zadania
STOLICA APOSTOLSKA	<p>Dykasteria ds. Integralnego Rozwoju Człowieka</p> <p>Dykasteria ds. Ewangelizacji (zajmuje się kwestiami sanktuariów)</p>	<p>Konsultacja problemów związanych z osobami będącymi „w drodze”,</p> <p>koordynacja duszpasterstwa osób będących „w drodze” (turyści, pielgrzymi) w skali całego Kościoła</p> <p>przygotowanie programów i pomocy duszpasterskich,</p> <p>kontakt z międzynarodowymi organizacjami zajmującymi się osobami turystyką</p> <p>kongresy duszpasterstwa, zjazdy, organizacja szkoleń, studiów itp.</p>
KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI	<p>Rada KEP ds. Duszpasterstwa Migracji Turystyki i Pielgrzymek</p> <p>Przewodniczący</p> <p>Członkowie biskupi</p> <p>Konsultorzy duchowni i świeccy</p> <p>Komisja Maryjna (skupia się na duszpasterstwie w sanktuariach)</p> <p>Zespół ds. Sanktuariów</p>	<p>Konsultacja problemów związanych z osobami będącymi „w drodze”,</p> <p>ożywianie i koordynacja na terenie kraju duszpasterstwa pielgrzymów i turystów oraz instytucji sektora turystyki,</p> <p>koordynacja duszpasterstwa sanktuarijnego w łączności z kustoszami/rektorami sanktuariów/miejsc świętych/pielgrzymkowych</p> <p>przygotowanie programów i pomocy duszpasterskich,</p> <p>kontakt z krajowymi organizacjami zajmującymi się turystyką,</p> <p>organizacja szkoleń, konferencji, studiów itp.,</p> <p>organizacja pielgrzymek krajowych</p> <p>monitorowanie zjawisk związanych z pielgrzymowaniem i turystyką</p>

DIECEZJE	Wikariusze biskupi ds. Sanktuariów Diecezjalni duszpasterze (bądź koordynatorzy, referenci) pielgrzymek Diecezjalni koordynatorzy pieszych pielgrzymek	Ożywianie i koordynacja inicjatyw duszpasterstwa na terenie diecezji, przygotowanie programów i pomocy duszpasterskich dla diecezji, kontakt i współpraca z sanktuariami na terenie diecezji, kontakt z lokalnymi organizacjami i instytucjami cywilnymi zajmującymi się turystyką, organizacja formacji, konferencji, szkoleń, zebrań dla osób organizujących pielgrzymki itp. Organizacja pielgrzymek diecezjalnych
SANKTUARIA OŚRODKI PIELGRZYMKOWE PARAFIE	Kustosze (rektorzy) sanktuariów i miejsc pielgrzymkowych Proboszczowie miejscowości pielgrzymkowych Proboszczowie i duszpasterze parafialni	duszpasterstwo w sanktuariach i miejscach pielgrzymkowych organizacja pielgrzymek parafialnych
INNE	Stowarzyszenia i bractwa kościelne Biura pielgrzymkowe Biura turystyczne	Organizacja pielgrzymek, szkolenia dla organizatorów pielgrzymek, opieka nad szlakami pielgrzymkowymi i szlakami kultury religijnej

II. Tabela ilustrująca najważniejsze stacje (etapy) pielgrzymki i realizacji duszpasterstwa pielgrzymów

stacja	Miejsce realizacji	Cel	Środki
1	Przygotowanie - w parafii /miejscu stałego pobytu	Zawiązanie wspólnoty, wdrożenie w religijny charakter (decyzja po co idę – akt religijny czy turystyka, hierarchizacja celów), co chcę osiągnąć (kształtowanie intencji, intencja przewodnia), nastawienie do przyjęcia przeżyć (jakie mam oczekiwania, oczyszczanie oczekiwań, uczulenie na symbole, na charyzmat sanktuarium, godne obejrzenia materialne obiekty). Organizacja (od dobrej organizacji zależy osiągnięcie duchowych celów)	Msza św. bądź nabożeństwo z okolicznościową homilią, modlitwa, katecheza; Sakrament Pokuty; Przeźrocza, film, opowiadanie; Omówienie spraw organizacyjnych, (program, wyposażenie, wymagania, kwestie zdrowotne, adresy itp.)

2	Rozpoczęcie pielgrzymki - przed wyjazdem /wyjściem	Inauguracja drogi pielgrzymkowej, upraszanie Bożych darów, prośba o opiekę w drodze, pożegnanie przez lokalną wspólnotę.	Msza św. lub nabożeństwo: dobre czytania, komentarz, homilia, modlitwy, Błogosławieństwo pielgrzymów na drogę, Pożegnanie przy „kaplicy granicznej”
3	Droga Nawiedzenie miejsc świętych w drodze	„Rekolekcje w drodze” (wybrany temat przewodni), „modlitwa stopami”, pokuta, nawrócenie, spotkanie z sacrum, przygotowanie do szczytowego przeżycia u celu („nowenna”) Umacnianie wspólnoty drogi, weryfikacja chrześcijańskich postaw, Spotkanie z kulturą i przyrodą	Codzienna modlitwa, codzienna medytacja i Msza św. lub nabożeństwo (teksty dobrane do tematu przewodniego), Komunia św., Różaniec, Ryty pielgrzymkowe, np. obmycie w wodzie, nabożeństwo pojednania Oznaczenie grup imionami Patronów, wspólny odpoczynek (pogodne wieczory), zwiedzanie zabytków kultury i pomników przyrody
4	Nawiedzenie miejsca świętego docelowego Blisko celu	Oczyszczenie duchowe przed wejściem w obszar sacrum (nabożeństwo przeproszenia), zbliżenie do szczytu pielgrzymki, powitanie sanktuarium, wejście w obszar sanktuarium – przekroczenie granicy profanum i sacrum (Bramy sanktuarium)	Ujrzenie po raz pierwszy murów sanktuarium – zatrzymanie na modlitwę, Odtąd modlitwa intensywniejsza, Przejście bram sanktuarium, powitanie przez kustosza, symboliczne rytury (pokropienie wodą święconą, padanie na kolana, leżenie krzyżem, pokłon pielgrzymich znaków, dotknięcie „drzwi świętych”)
5	Nawiedzenie miejsca świętego (docelowego)	Szczyt pielgrzymki, szczyt „rekolekcji w drodze”, skorzystanie z łaski miejsca („charyzmatu sanktuarium” i przywilejów sanktuarium złożenie wotywnych darów, integracja różnych grup pielgrzymów (przeżycie jedności i powszechności Kościoła), poznanie walorów chrześcijańskiej kultury miejsca	Eucharystia (najlepiej z innymi grupami pielgrzymów), liturgia międzynarodowa (modlitwa, czytania, śpiew w różnych językach, stroje narodowe, ludowe), Nabożeństwa według lokalnego zwyczaju (np. procesja ze świecami, apel, Droga Krzyżowa, błogosławieństwo chorych), Sakrament Pokuty, Sakrament Chorych, skorzystanie z odpustów, czas na indywidualną modlitwę i nawiedzenie świętych miejsc, nabycie pamiątek i ich poświęcenie, program kulturalny sanktuarium (film, muzeum, wystawa, prelekcja, zabytki itp.),
6	Droga powrotna do miejsca zamieszkania	Podobnie jak w drodze ku sanktuarium docelowemu	Pożegnanie przez kustosza sanktuarium, błogosławieństwo na

		oraz utrwalanie przeżyć, nastawienie ku codziennemu życiu	drogę, środki podobnie jak w drodze ku miejscu docelowemu
7	Po powrocie do miejsca zamieszkania / parafii	Dziękczynienie, przypomnienie i utrwalenie przeżyć, budzenie pragnienia powrotu na pielgrzymkę, budzenie pragnienia przebywania blisko Boga, utrwalenie wspólnoty pielgrzymkowej, wykorzystanie zapału pielgrzymów - zaangażowanie w stałą formację i apostolstwo	Msza św., nabożeństwo, modlitwa dziękczynna, spotkanie popielgrzymkowe, rozdanie pamiątek (np. dyplom pielgrzyma), Film, przeżrocza, zdjęcia z pielgrzymki, praca formacyjna w grupie pielgrzymkowej lub innej

III. Teksty przydatne dla duszpasterstwa pielgrzymów

A. Dokumenty kościelne

Franciszek, *Costituzione Apostolica Praedicate Evangelium sulla Curia Romana e il suo servizio alla Chiesa e al Mondo*, Rzym, 19.03.2022, art. 163 – 174.

Franciszek, *Motu proprio Sanctuarium in Ecclesia*, 11.02.2017 r.

Jan Paweł II, *List o pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia*, 29 czerwca 1999 r.

Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, 17.12.2001 r. (Tekst polski Pallotinum – Poznań 2003).

Papieska Rada ds. Migracji i Podróżnych, *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000*, 25.04.1998 r.

Papieska Rada ds. Migracji i Podróżnych, *Sanktuarium: pamięć, obecność i prorocstwo Boga żywego*, 8.05.1999 r.

Papieska Rada ds. Migracji i Podróżnych, *Wskazania dla duszpasterstwa turystycznego*, 29.06.2001 r.

Rada Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek, *Wskazania dla duszpasterstwa turystów*, 13.06.2019 r.

Teksty wymienionych wyżej dokumentów można znaleźć na stronie internetowej Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek w zakładkach Pielgrzymi oraz Turyści. Znajdują się tam także wypowiedzi papieża i Kościoła do pielgrzymów: <http://migracja.episkopat.pl/>

Instrukcja Arcybiskupa Poznańskiego Stanisława Gądeckiego dla organizatorów pielgrzymek, z dn. 20.03.2008 r., N 2548/2008 <http://www.archpoznan.pl/pdf/synod/t211.pdf>

Duszpasterstwo pielgrzymów i turystów. Wybór wypowiedzi i dokumentów kościelnych, opr. ks. M. Ostrowski, Wyd. Św. Stanisława, Kraków 2003.

B. Wybrana literatura

Doburzyński D., *Znak drogi. Teologia pielgrzymowania z perspektywy Camino de Santiago*, Toruń 2021.

Góra P., *Pastoralno-teologiczny status sanktuarium w przestrzeni życia religijnego diecezji*, Kraków 2023, <https://monografie.upjp2.edu.pl/catalog/book/57>

Jackowski A., *Pielgrzymowanie*, Wyd. Dolnośląskie, Wrocław 1998.

Miejsca święte Rzeczypospolitej, pod. Red. A. Jackowskiego, Wyd. Znak, Kraków 1998.

Narodowa Pielgrzymka Jubileuszu 2000 do Rzymu, Pomoce duszpasterskie, opr. zbiorowe, Wyd. św. Stanisława, Kraków 2000.

Narodowa Pielgrzymka Jubileuszu 2000 do Rzymu, Przewodnik pielgrzyma, opr. zbiorowe, Wyd. św. Stanisława, Kraków 2000.

Ostrowski M., *Jesteśmy pielgrzymami przed Tobą, Posługa duszpasterska wśród pielgrzymów*, Wyd. Naukowe PAT, Kraków 2005.

„Pamiętka Pana” w Ziemi Świętej, wybór tekstów i opracowanie ks. J. Janicki, Poznań 1993 [nabożeństwa pielgrzymów w Ziemi Świętej].

Pielgrzymi, drogi, miejsca święte. Duszpasterstwo w kontekście podróży, Pilgern, Wege, Heilige Orte. Seelsorge im Kontext von Menschen unterwegs, red. M. Ostrowski, M. C. Hastetter, Wyd. Unum, Kraków – Trumau 2016.

Pracownia Szlaku św. Jakuba przy Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, *Vademecum duszpasterskie na Rok Święty Compostelański 2021 „Camino de Santiago – droga wiary”*, red. ks. Ł. Skarżyński, ks. Piotr Roszak, Bernardinum, Pelplin 2020.

Prawne aspekty turystyki pielgrzymkowej, red. A. Tunia, Wyd. KUL, Lublin 2014.

Rosenberger M., *Drogi, które poruszają. Mała teologia pielgrzymki*, Księgarnia św. Wojciecha, Katowice 2007.

Szlaki pielgrzymkowe Europy. Leksykon, red. A. Jackowski, I. Sołjan, Wyd. Znak, Kraków 2000.

10 przykazań dla przewodników po sakralnych obiektach <http://www.duszpasterstwo-pielgrzym.krakow.pl/index.php?show=rady1>

C. Przydatne linki internetowe

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/s_index_tourism/rc_pc_migrants_sectiontourists_it.htm

<http://www.evangelizatio.va/content/pcpne/it.html>

Wskazania niniejsze zostały przygotowane przez Radę Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek, a następnie zatwierdzone przez Konferencję Episkopatu Polski na mocy uchwały nr 23/397/2024 z dnia 14 marca 2024 r., na okres 3 lat ad experimentum.